

ORTODOKSISEN USKONNON KOE 28.3.2019

HYVÄN VASTAUKSEN PIIRTEITÄ

Alla oleva vastausten piirteiden, sisältöjen ja pisteitysten luonnehdinta ei sido ylioppilastutkintolautakunnan arvostelua. Lopullisessa arvostelussa käytettävistä kriteereistä päättää tutkintoaineen sensorikunta.

Uskonnonopetuksen keskeinen tehtävä on tukea opiskelijan uskontoihin ja katsomuksiin liittyvän yleissivistyksen muodostumista. Uskonnonopetuksessa tutustutaan uskontoihin ja uskonnollisuuden ilmenemismuotoihin sekä uskonnottomuuteen. Ortodoksisessa uskonnonopetuksessa perehdytään ortodoksisen kirkon ja kristillisyyden kehittymisen vaiheisiin. Opetukseen kuuluvat myös ortodoksisen kirkon keskeiset opilliset ja eettiset periaatteet. Lisäksi tarkastellaan merkittäviä kristillisiä kirkkoja ja muita uskontoja. Uskontoja tarkastellaan osana kulttuuria, kulttuuriperintöä ja yhteiskuntaa sekä yksilön ja yhteisön elämää.

Uskonnon kokeessa on yhdeksän tehtävää, joista kokelaan tulee vastata viiteen. Koe on kaksiosainen. Osassa I on kuusi tehtävää. Kustakin tehtävästä saa 0–20 pistettä. Osassa II on kolme tehtävää, joista saa 0–30 pistettä kustakin. Osan I tehtävistä voi vastata kolmeen, neljään tai viiteen ja osan II tehtävistä korkeintaan kahteen. Kokeen maksimipistemäärä on 120. Sen saavuttaminen edellyttää, että kokelas vastaa kolmeen osan I tehtävään ja kahteen osan II tehtävään.

Koe sisältää luonteeltaan ja vaatimustasoltaan erilaisia tehtäviä. Osa tehtävistä edellyttää tiivistä ja lyhyttä vastaamista, osa puolestaan laajojen aihepiirien hallintaa ja esseemuotoista vastausta. Tehtävät voivat sisältää aineistoja, kuten tekstejä, kuvia, videoita, karttoja, diagrammeja, kaavioita ja tilastoja. Aineistojen tietoja tulee käyttää, soveltaa ja arvioida asianmukaisesti. Jos tehtävään kuuluu aineistoa, siihen on yleensä viitattava. Tehtäviin voi sisältyä merkkimäärärajoituksia, jolloin kyse on vastauksen suositeltavasta enimmäispituudesta. Sitä merkkimäärän alittaminen ei alenna arvosanaa, mikäli vastauksen asiasisältö on riittävä ja ilmaisu selkeää. Huomattava merkkimäärän ylittäminen alentaa vastauksen arvosanaa kunkin tehtävän hyvän vastauksen piirteiden yhteydessä erikseen mainitulla tavalla.

Uskonnon kokeessa arvioidaan kokelaan tiedollista osaamista, tiedon käsittelyä ja vastauksen esitystapaa. Tiedollisen osaamisen osalta arvioidaan sitä, kuinka hyvin kokelas hallitsee uskonnon oppimäärän asiasisällöt ja keskeisen uskontoja ja maailmankatsomuksia koskevan käsitteistön. Lisäksi arvioidaan sitä, miten vastauksen sisältö vastaa tehtävänantoa ja miten onnistuneesti vastaus on rajattu. Kaikissa tehtävissä arvioinnin lähtökohtana on se, että vastausten tulee noudattaa tehtävänantoa. Mikäli tehtävässä edellytetään esimerkiksi vertailua,

tätä korostetaan myös arvioinnissa. Tietosisältöjen suuri määrä ei ole ansio, mikäli tiedot ovat tehtävänannon kannalta epäolennaisia. Asiavirheet ja käsitteiden virheellinen käyttö alentavat vastauksen arvoa.

Tiedon käsittelyn osalta arvioidaan kokelaan taitoa esittää, analysoida, arvioida ja soveltaa maailmankatsomuksia koskevaa tietoa. Huomiota kiinnitetään esitettyjen näkökohtien vakuuttavuuteen, perusteluihin ja asioiden problematisointiin. Onnistunut vastaus ilmentää uskontoja ja maailmankatsomuksia koskevien tietojen itsenäistä hallintaa, taitoa kehittää tietoa aiemmin omaksuttujen tietojen pohjalta sekä arvioida asioita analyyttisesti monista eri näkökulmista. Lisäksi asiasisällöt, perustellut kannanotot ja mielipiteet on erotettu selkeästi toisistaan.

Esitystavan osalta arvioidaan vastauksen johdonmukaisuutta, eheyttä ja tyyllistä sujuvuutta. Vastauksessa arvostetaan sujuvaa ja huoliteltua suomenkielistä asiategstiä. Samojen asioiden toistaminen sekä epäselvä tai sekava ilmaisutapa alentavat vastauksen arvoa.

Tiedollisen osaamisen tarkemmat kriteerit esitetään kunkin tehtävän kohdalla erikseen. Hyvän vastauksen piirteissä kuvataan kaksi erillistä arvioinnin kiintopistettä: hyvä vastaus, jolla saa noin 50 prosenttia kokonaispistemäärästä sekä kiitettävä vastaus, jolla saa noin 80 prosenttia kokonaispistemäärästä. Moniosaisten tehtävien pisteet määritetään osakohtaisesti, ellei tehtävässä ole erikseen muuta mainittu. Mikäli tehtävä koostuu tavanomaista useammista osioista, pisteityksestä annetaan erilliset ohjeet. Laajoissa esseetehtävissä hyvän vastauksen piirteet ovat aina vain suuntaa antavia. Ne sisältävät lähinnä lukiokursseihin liittyviä keskeisiä näkökohtia, mutta niiden lisäksi kokelaiden vastaukset voivat sisältää muita olennaisia seikkoja.

Yleisesti ottaen tiedollisen osaamisen ääripäitä ovat vastaukset, jotka eivät sisällä lainkaan aihealueen kannalta olennaisia tietoja ja käsitteitä, ja vastaukset, jotka osoittavat aihealueen erinomaista hallintaa. Viimeksi mainituille tunnusomaista on esimerkiksi se, että käsitteitä on käytetty asiantuntevasti ja luontevasti ja vastauksessa esitetyt tiedot ovat monipuolisia ja täsmällisiä. Näiden ääripäiden väliin sijoittuu niin kutsuttu hyvä vastaus, joka sisältää joitakin aihealueen kannalta olennaisia asioita ja jossa käsitteiden käyttö ja määrittely on pääosin asianmukaista. Tällainen vastaus voi kuitenkin sisältää myös yksittäisiä asiavirheitä.

Tyypillisesti tiedollinen osaaminen, tiedon käsittely ja esitystapa kytkeytyvät vastauksissa toisiinsa, sillä aihekokonaisuuden kannalta olennaisen tietojen hahmottaminen, asianmukaisten käsitteiden käyttö, argumentaation johdonmukaisuus ja tyyllinen sujuvuus liittyvät yhteen. Alla esitetään erityisesti tiedon käsittelyä ja esitystapaa koskevat yleiset, suuntaa antavat kuvaukset, jotka havainnollistavat arviointiin vaikuttavia tekijöitä.

Heikot vastaukset ovat tyyliiltään sekavia ja rakenteeltaan jäsentymättömiä. Ne vastaavat tehtävänantoa vain osittain tai eivät lainkaan. Tällaisissa vastauksissa tehtävän aineistoa ei hyödynnetä eikä esitettyjä näkemyksiä perustella pätevästi. Pistemäärältään tällaiset

vastaukset jäävät tyypillisesti alle neljäsosaan kokonaispistemäärästä.

Alle puoleen kokonaispistemäärästä jäävät myös sellaiset vastaukset, joissa on esitetty yksi tai useampia aihealueen kannalta olennaisia asioita ja käsitteitä, mutta jotka ovat rakenteeltaan jäsentymättömiä ja tyyliään sekavia. Tällaisiin vastauksiin voi sisältyä myös toistoa, liioittelua, epäuskottavia perusteluja ja luettelomaisuutta.

Hyvä vastaus on sellainen, jolla saa noin puolet kokonaispistemäärästä. Tällainen vastaus noudattaa pääosin tehtävänantoa, ja siinä esitetään useita aihealueen kannalta olennaisia tietoja ja näkökulmia. Tehtävään kuuluvaa aineistoa on hyödynnetty joiltain osin, ja vastauksessa on merkkejä tiedon soveltamisesta ja kehittelystä. Vastauksessa on nähtävissä pyrkimys johdonmukaiseen rakenteeseen ja asioiden perustelemiseen. Vastaus saattaa kuitenkin olla paikoin jäsentymätön ja luettelomainen ja perustelut voivat olla pintapuolisia.

Kiitettävä vastaus on sellainen, jolla saa noin 80 prosenttia kokonaispistemäärästä. Tällaisessa vastauksessa useat tehtävänannon kannalta olennaiset asiat ja näkökulmat on onnistuttu liittämään johdonmukaiseksi kokonaisuudeksi. Vastaus on tehtävänannon mukainen ja kieliasultaan huoliteltu. Vastauksessa esitetyt perustelut ovat selkeitä ja monipuolisia, ja tietoa sovelletaan ja kehitellään uskottavasti.

Kaikkein korkeimpiin pistemääriin yltäville vastauksille on edellä mainittujen asioiden lisäksi tyypillistä se, että niistä ilmenee aihealueen syvälinen ymmärtäminen ja kyky liittää asiat laajempiin yhteyksiin. Tehtävään sisältyviä aineistoja on hyödynnetty oivaltavasti ja toisiinsa suhteuttaen. Vastaukset ovat perusteluiltaan vakuuttavia ja kokonaisuutena hyvin argumendoituja. Ne voivat sisältää myös kekseliäitä ja yllättäviäkin näkökulmia sekä avauksia vaihtoehtoihin lähestymistapoihin.

Uskonnon digitaalisen ylioppilaskokeen arviointi

Pistemäärät	alle 25 %	25–50 %	50 % hyvä vastaus	80 % kiitettävä vastaus	yli 80 %
Tiedollinen osaaminen: arvioidaan opsin asiasisällön tuntemusta, käsitteiden asianmukaisista ja täsmällistä käyttöä, sisällön ja tehtävänannon vastaavuutta sekä vastauksen rajausta	sisältää hyvin vähän tai ei lainkaan aihealueen kannalta olennaisia tietoja ja käsitteitä	esitetty yksi tai useampi aihealueen kannalta olennainen asia ja käsite	sisältää useita aihealueen kannalta olennaisia asioita, käsitteiden käyttö ja määrittely on pääosin asianmukaista; vastaus voi sisältää myös yksittäisiä asiasivirheitä (tarkemmat tehtäväkohtaiset kriteerit on esitetty hyvän vastauksen piirteissä)	osoittaa aihealueen kiitettävää hallintaa; käsitteitä on käytetty asianmukaisesti ja luontevasti ja vastauksessa esitetyt tiedot ovat monipuolisia ja täsmällisiä (tarkemmat tehtäväkohtaiset kriteerit on esitetty hyvän vastauksen piirteissä)	osoittaa aihealueen syvällistä ymmärtämistä ja kykyä liittää asiat laajempiin yhteyksiin
Tiedon käsittely ja esitystapa: arvioidaan kokeeseen taitoa esittää, analysoida, arvioida ja soveltaa tietoa; esitystapaa arvioidaan vastauksen johdonmukaisuuden, eheyden ja tyyllillisen sujuvuuden näkökulmista	tyylliltään sekava ja rakenteeltaan jäsentymätön; vastaa tehtävänantoon vain osittain tai ei lainkaan; tehtävän aineistoa ei hyödynnetä eikä esitettyjä näkemyksiä perustella pätevästi	rakenteeltaan jäsentymätön ja tyylliltään sekava; voi sisältää toistoja, liioittelua, epäuskottavia perusteluja ja luettelomaisuutta	vastaa pääosin tehtävänantoa; esitetty useita aihealueen kannalta olennaisia tietoja ja näkökulmia; tehtävän aineistoa on hyödynnetty joiltain osin ja vastauksessa on merkkejä tiedon soveltamisesta ja kehittelystä; pyrkimys johdonmukaiseen rakenteeseen ja asioiden perustelemiseen; voi olla paikoin jäsentymätön ja luettelomainen; perustelut voivat olla pintapuolisia	useat tehtävänannon kannalta olennaiset asiat ja näkökulmat on liitetty johdonmukaiseksi kokonaisuudeksi; vastaus on tehtävänannon mukainen ja kieliasultaan huoliteltu; esitetyt perustelut ovat selkeitä ja monipuolisia; tietoa sovelletaan ja kehitellään uskottavasti	tehtävän aineistoja on hyödynnetty oivaltavasti ja toisiinsa suhteuttaen; perustelut ovat vakuuttavia ja hyvin argumentoituja; voi sisältää kekseliäitäkin näkökulmia ja avauksia vaihtoehtoihin lähestymistapoihin

Osa I

1. Väittämiä uskonnoista (20 p.)

Kirkkohistoria

- 1.1. oikein
- 1.2. väärin
- 1.3. väärin
- 1.4. oikein
- 1.5. oikein

Ortodoksisen kirkon oppi ja etiikka

- 1.6. oikein
- 1.7. oikein
- 1.8. oikein
- 1.9. väärin
- 1.10. väärin

Maailmanuskonnot

- 1.11. väärin
- 1.12. oikein
- 1.13. oikein
- 1.14. oikein
- 1.15. oikein

Kristilliset kirkot Suomessa

- 1.16. väärin
- 1.17. oikein
- 1.18. oikein
- 1.19. väärin
- 1.20. väärin

2. Sormien asennon opillinen tarkoitus (20 p.)

Tehtävä koostuu kahdesta osasta, jotka arvioidaan erikseen. Osan 2.1. ohjepituuden ylittäminen yli 100 merkillä alentaa pistemäärää kahdella pisteellä.

Kuvassa on ristinmerkin tekemistä varten asetettu käsi. Sormien asento symboloi Pyhää Kolminaisuutta. Ristinmerkki tehdään

- rukouksen alussa ja lopussa
- jumalanpalveluksissa papin tai diakonin lausuman ektenian tai muun rukouksen yhteydessä
- ruokailun alussa ja lopussa
- itsensä tai toisen siunaamiseksi
- ikonin edessä
- tuohusta sytytettäessä
- kiitokseksi Jumalalle jostakin tapahtumasta.

2.1. (5 p.)

Vastauksessa arvioidaan sitä, osaako kokelas tunnistaa ja nimetä kuvassa olevan ortodoksisen kirkon rituaalin ja kuvata, missä yhteyksissä se tehdään. Vastauksessa (5 p.) kokelas nimeää kuvan rituaalin ja mainitsee edellä mainituista vähintään neljä tilannetta, joissa se tehdään.

2.2. (15 p.)

Vastauksessa arvioidaan, miten perusteellisesti kokelas käsittelee ristinmerkin uskonopillista merkitystä ja taustaa.

Hyvässä vastauksessa (7 p.) kokelas käsittelee sormien ja niiden asennon symboliikkaa. Kolme sormea yhdessä kuvaavat Pyhää Kolminaisuutta eli Isää, Poikaa ja Pyhää Henkeä. Kaksi sormea taivutettuina kämmenen pohjaa vasten kuvaavat Kristuksen kahta luontoa. Kristus oli sekä Jumala että ihminen.

Kiitettävässä vastauksessa (12 p.) kokelas tarkastelee edellisten lisäksi kolminaisuusopin ja Kristukseen liittyvien määritelmien syntyä ekumeenisissa kirkolliskokouksissa. Pyhä kolminaisuusoppi vahvistettiin Nikean (325) ja Konstantinopolin (381) kirkolliskokouksissa ja Kristuksen kaksi luontoa Khalkedonin (451) kirkolliskokouksessa. Kokelas tuo esille, että kyseessä on ortodoksisen kirkon sanaton uskonnontunnustus, ja tarkastelee ristinmerkin tekemistä myös muissa kristillisissä kirkoissa. Kokelas tuo esille sen, että ristinmerkki tehdään ortodoksisessa kirkossa oikealla kädellä, oikealta vasemmalle. Ristinmerkillä siunataan ja tullaan siunatuksi.

3. Kultaisen säännön soveltaminen eläimiin (20 p.)

Vastauksessa arvioidaan sitä, miten vakuuttavasti ja monipuolisesti kokelas pystyy perustelemaan kultaisen säännön soveltumista tai soveltumattomuutta ihmisten suhteeseen eläimiin.

Vastauksessa voidaan pohtia esimerkiksi joitakin seuraavista näkökohdista:

- Raamatussa kultaista sääntöä ei suoranaisesti sovelleta eläimiin.
- Raamatun mukaan ihmisen tehtävä on varjella luontoa.
- Ihmisen käsitys eläimistä (niiden ajatuksista, tarpeista, eri eläinlajeista) vaikuttaa arvioon siitä, tulisiko kultaista sääntöä soveltaa eläimiin.
- Arvioon vaikuttaa niin ikään se, pidetäänkö eläintä moraalisenä olentona ja pystyykö se asettumaan toisen asemaan.
- Mitä seurauksia sillä olisi, jos kultaista sääntöä sovellettaisiin eläimiin?
- Miten kultaisen säännön sisältämä vastavuoroisuus toteutuu ihmisen ja eläimen välisessä suhteessa?

Hyvässä vastauksessa (10 p.) kokelas selittää, mikä on kultainen sääntö, ja ottaa kantaa sen soveltamiseen eläimiin esittäen vähintään kaksi olennaista näkökohtaa.

Kiitettävässä vastauksessa (16 p.) kokelas tarkastelee oivaltavasti useita edellä esitettyjä näkökohtia tai muita relevantteja esimerkkejä ja esittää oman perustellun kantansa. Ansiona pidetään biologisten, psykologisten ja filosofisten näkökulmien soveltamista sekä pohdinnan liittämistä esimerkiksi lihansyöntiin, turkistarhaukseen, eläinkokeisiin ja muuhun eläinten hyödyntämiseen.

4. Ortodoksisen kirkon kirkollinen toimitus (20 p.)

Tehtävä koostuu kahdesta osasta, jotka arvioidaan erikseen.

Video esittää ortodoksisen kirkon ristisaattoa. Ensimmäisenä siinä kannetaan kirkkolyhtyä. Sen jälkeen tulevat kirkkolippu, juhlaikoni, papisto ja evankeliumikirja sekä kirkkokansa. Kirkkolipun toinen nimi on horugvi. Videolla näkyvä ikoni esittää Pyhää Eliasta.

Saatolla on varhaiskristilliset perinteet. Tuolloin katekumeenit kulkivat saatossa kastepaikalle. Ristisaatto voidaan toimittaa kirkollisina juhlapäivinä. Tällaisia ovat esimerkiksi praasniekat, teofania, suuri perjantai ja pääsiäinen. Teofanian ristisaatto kulkee mahdollisuuksien mukaan vesistön äärelle (joki tai järvi). Pääsiäisenä ristisaatossa kirkkokansa kantaa tuohuksia ja papistolla on erityinen kynttelikkö. Diakoni kantaa diakonin kynttilää ja pappi/diakoni suitsuttaa. Pääsiäisviikolla voidaan kantaa myös artos-kirkkoleipää. Suuren perjantain ristisaatossa kannetaan ristiä ja Kristuksen hautakuvaa. Kreikassa suuren perjantain ristisaatto kiertää kaupungilla ja sitä seuraa torvisoittokunta. Kirkon ympäri kiertävä ristisaatto kulkee aina vastapäivään, ovesta vasemmalle. Ristisaattoon kuuluvat asiat ovat lyhty, risti, kirkkoliput, evankeliumikirja, kanttori ja kuoro, juhlaikoni ja muut ikonit sekä papisto ja kirkkokansa.

4.1. (10 p.)

Vastauksessa arvioidaan kirkollisen toimituksen tunnistaminen ja siihen liittyvien kirkollisten esineiden ja asioiden nimeäminen.

Hyvässä vastauksessa (5 p.) kokelas tunnistaa videolla näkyvän tapahtuman ristisaatoksi ja nimeää siitä vähintään kolme esinettä tai asiaa.

Kiitettävässä vastauksessa (8 p.) kokelas tunnistaa videolla näkyvän tapahtuman ristisaatoksi, nimeää siitä enemmän kuin kolme asiaa ja esittelee tai nimeää niistä jotakin tarkemmin.

4.2. (10 p.)

Vastauksessa arvioidaan sitä, miten tarkkaan kokelas osaa esitellä kirkollisen toimituksen historiallisia lähtökohtia ja kertoa, missä yhteyksissä toimitusta käytetään.

Hyvässä vastauksessa (5 p.) kokelas nimeää vähintään kaksi kirkollista juhlaa tai tapahtumaa, joiden yhteyteen ristisaatto kuuluu, ja esittelee niitä lyhyesti.

Kiitettävässä vastauksessa (8 p.) kokelas nimeää vähintään kolme kirkollista juhlaa tai tapahtumaa, joihin ristisaatto kuuluu. Nimeämisen lisäksi hän analysoi tarkemmin vähintään kahden, esimerkiksi teofanian tai pääsiäisyön ristisaattoa. Vastauksessa kokelas yhdistää ristisaattoperinteen varhaiskirkon kastekäytäntöön. Ansiona pidetään sitä, jos kokelas tarkastelee ristisaattoja myös jonkin ulkomaisen ortodoksisen kirkon käytänteenä tai jos hän mainitsee videossa esitetystä saatosta puuttuvia asioita.

5. Vesi ja uskonnolliset rituaalit (20 p.)

Vastauksessa arvioidaan sitä, miten monipuolisesti kokelas vertailee veden käyttöä ja merkitystä kahdessa maailmanuskonnossa.

Maailmanuskonnoiksi luokitellaan tavallisesti kristinusko, islam, juutalaisuus, hindulaisuus, buddhalaisuus, taolaisuus, kungfutselaisuus ja šintolaisuus. Kokelas voi ottaa esimerkin myös jostakin muusta uskonnosta. Tällöin hänen tulee kuitenkin osoittaa tietävänsä, että kotoista uskontoa ei yleensä luokitella maailmanuskonnoksi, mutta tietyissä tilanteissa näin voidaan tehdä (kannattajamäärän ja levinneisyyden perusteella esimerkiksi sikhiläisyys ja vodou voitaisiin luokitella maailmanuskonnoiksi).

Vesi kytkeytyy rituaaleihin erityisesti kristinuskossa, islamissa, juutalaisuudessa, hindulaisuudessa ja šintolaisuudessa, mutta muidenkin uskontojen käsittely on mahdollista. Ansiona pidetään sen huomioimista, että veden käyttö voi olla erilaista saman uskonnon eri suuntausten piirissä.

Vastauksessa voidaan mainita esimerkiksi seuraavia näkökohtia:

- Kristinuskossa vesi on olennainen aine kasteessa, joka on useimmissa kirkkokunnissa sakramentti. Suuntauksesta riippuen kaste toteutetaan joko valelemalla vettä kastetavan päälle tai upotuskasteena kirkossa tai luonnonvedessä. Ortodoksisissa kirkossa vettä käytetään myös ehtoollisella, jossa viiniin lisätään lämmintä vettä: viini ja vesi kuvastavat Jeesuksen kyljestä ristillä vuotanutta verta ja vettä. Papin siunaamaa vettä kutsutaan vihkivedeksi tai pyhitetyksi vedeksi ja sitä käytetään monin tavoin eri kirkkokunnissa. Esimerkiksi katolisissa kirkoissa on vihkivesiastia, johon kirkkoon tulija kastaa sormensa ja tekee ristinmerkin. Katolisessa ja anglikaanisessa jumalanpalveluksessa pyhitettyä vettä vihmotaan seurakuntalaisten päälle. Ortodoksisissa kirkossa ns. suuri vedenpyhitys toimitetaan Jeesuksen kasteen muistopäivänä, kun taas ns. pieni vedenpyhitys voidaan toimittaa useita kertoja vuodessa ja eri tilanteissa, esim. kodinpyhityksen yhteydessä.
- Islamissa vesi liittyy rituaaliseen puhtauteen. Muslimin tulee peseytyä ennen rituaalista rukousta pesemällä jalkansa, kätensä ja kasvonsa. Hiukset pyyhitään yleensä märällä kädellä. Peseytymistä varten moskeijoiden yhteydessä on pesupaikka.
- Juutalaisuudessa vesi liittyy rituaaliseen puhtauteen. Tähän kuuluu erityisesti puhdistautuminen mikve-altaassa. Juutalaisen perinteen mukaan naimisissa oleva nainen käy puhdistautumassa mikvessä kuukautistensa päättymisen jälkeen. Rituaalisen puhdistautumisen jälkeen aviomies ja vaimo voivat jatkaa normaalia avioelämää. Mikvessä saatetaan käydä myös muissa tilanteissa, esimerkiksi sulhanen ja morsian voivat puhdistautua mikvessä ennen häitä.
- Hindulaisuudessa veden rituaalinen merkitys liittyy erityisesti pyhiin jokiin ja niissä kylpemiseen. Hindulaisuuden pyhin joki on Ganges. Pyhässä kaupungissa Varanasissa suoritetun Gangesissa kylpemisen uskotaan pyyhkivän pois ihmiseen kertyneen huonon karman (tässä yhteydessä käytetään toisinaan myös termiä synti). Pyhät joet liitetään hindulaisuudessa yleensä feminiinisyyteen ja feminiinisiin jumalattariin. Hindulaisuudessa pyhiä ovat myös tietyt meren rannalla sijaitsevat alueet sekä tietyt järvet.
- Šintolaisuudessa vesi liittyy erityisesti rituaaliseen puhtauteen. Ennen vierailua šintopyhäkössä tulee puhdistautua huuhtelemalla suu ja kädet. Tätä varten pyhäkköjen yhteydessä on vesiallas tai vastaava puhdistautumispaikka. Šintolainen vaikutus näkyy Japanissa siinä, että myös joissakin buddhalaisissa temppeleissä on vastaavia puhdistautumispaikkoja. Šintolaisuudessa on myös pyhinä pidettyjä luonnonvesiä.

Hyvässä vastauksessa (10 p.) veden käyttöä ja merkitystä tarkastellaan kahdessa maailmanuskonnossa siten, että kummastakin uskonnosta mainitaan vähintään yksi olennainen asia. Vastaus sisältää myös alustavaa vertailua esimerkiksi veden roolista kussakin esimerkitapauksessa.

Kiitettävässä vastauksessa (16 p.) käsittely on syvällisempää ja esimerkkejä eri uskonnoista vertaillaan toisiinsa. Ansiona pidetään myös sitä, että käsitellyt uskontoja tarkastellaan useiden veden käyttöön liittyvien esimerkkien avulla tai jotakin esimerkkiä käsitellään eri suuntauksia vertaillen. Mikäli yhtä uskontoa on tarkasteltu erityisen ansiokkaasti, voi toinen

uskonto olla hieman suppeammin käsitelty. Useamman kuin kahden uskonnon käsittely ei tuo lisäpisteitä.

Ortodoksisen uskonnon mukaan tarkasteltu vastaus:

Hyvässä vastauksessa (10 p.) kokelas tuo ilmi, että ortodoksisessa perinteessä vesi on Jumalan armon, siunauksen ja pyhityksen välittävä elementti. Vettä käytetään kirkon erilaisissa toimituksissa, joista tulee mainita ainakin kaste. Ortodoksisessa kirkossa on käytössä upotuskaste. Pappi siunaa upotuskasteessa käytettävän veden. Toimitusta kutsutaan vedenpyhitykseksi. Kirkon sisällä toimitetaan pieni vedenpyhitys. Suuri vedenpyhitys toimitetaan avoveden äärellä joella tai järven rannalla. Vedenpyhityksessä pappi kastaa ristin kolme kertaa veteen tehden sillä ristinmerkin. Pyhitettyä vettä voidaan nauttia. Sitä vihmoen siunataan ikonit tai uusi koti.

Kiitettävässä vastauksessa (16 p.) kerrotaan tarkemmin pyhitetyn veden käytöstä kirkon eri toimituksissa sekä toimitukseen kuuluvista kirkollisista esineistä. Teofanian eli Kristuksen kasteen tarkastelu kuuluu kiitettävään vastaukseen.

6. Kristinuskon käsitteitä (20 p.)

Kohdat 6.1.–6.4. arvioidaan erikseen. Kustakin kohdasta voi saada enintään 5 pistettä. Selvät virheet pudottavat pistemäärää. Ohjepituuden ylittäminen yli 100 merkillä alentaa pistemäärää kahdella pisteellä.

6.1. (5 p.)

Monoteismi on yksi teistisistä jumalakäsityksistä. On olemassa vain yksi persoonallinen Jumala, johon ihmiset uskovat ja jota he palvovat. Esimerkiksi Lähi-idän uskonnot, kuten juutalaisuus, kristinusko ja islam, ovat monoteistisiä uskontoja.

6.2. (5 p.)

Juutalaiskristityt olivat ensimmäisinä vuosisatoina eläneitä kristinuskoon kääntyneitä juutalaisia. He kannattivat näkemystä, jonka mukaan kristittyjen tuli noudattaa myös juutalaisia sääntöjä, kuten ympärileikkaus tai Tooran ruoka- ja puhtaussäädökset. Kristinuskossa juutalaisuuteen liittyvät säännöt kumottiin lähes kokonaan apostolien kokouksessa Jerusalemissa noin vuonna 47. Kokouksessa olivat läsnä apostoli Paavalin lisäksi apostolit Jaakob ja Pietari.

6.3. (5 p.)

Apokryfikirjat ovat kirjoja, jotka kuuluvat kreikankieliseen Vanhaan testamenttiin (Septuagintaan) mutta joita juutalaiset eivät hyväksyneet heprealaisen Raamatun kaanoniin. Ilmaus ”Uuden testamentin apokryfikirjat” viittaa Uuden testamentin kaanonin ulkopuoliseen kirjallisuuteen. Lisäksi vastauksessa voidaan mainita esimerkiksi se, että roomalaiskatolisessa ja

ortodoksisessa kirkossa Vanhan testamentin apokryfikirjat kuuluvat Raamatun kaanoniin ja niitä kutsutaan deuterokanonisiksi kirjoiksi. Apokryfikirjat eivät ole luterilaisissa kirkoissa osa Raamatun kaanonia mutta ne on painettu usein osana Raamattua, koska Luther piti niiden lukemista hyödyllisenä. Vanhan testamentin apokryfikirjoja ovat muun muassa 1. ja 2. Makabealaiskirja sekä Siirakin kirja.

6.4. (5 p.)

Ortodoksisessa kirkossa arkkipiispaksi nimitetään autonomisen tai autokefaalisen kirkon hengellistä ja hallinnollista johtajaa. Kirkolliselta vihkimykseltään hän on piispa. Hänellä tulee olla munkkivihkimys, tai leskeksi jääneenä hänen tulee antaa lupaus olla solmimatta uutta avioliittoa. Arkkipiispan alaisuuteen kuuluvat hiippakunnat ja niiden johtajat, metropoliitat eli toiset piispat sekä muu papisto. Myös luterilaisen kirkon johtajan nimitys on arkkipiispa. Suomennettuna nimike tarkoittaa ”ensikaitsijaa”.

Osa II

7. Uskonto mainoksissa ja sarjakuvissa (30 p.)

Tehtävä koostuu kahdesta osasta, jotka arvioidaan erikseen.

7.1. (10 p.)

Vastauksessa arvioidaan kokelaan kykyä liittää kuvat asiayhteyden kannalta mielekkäisiin Raamatun kertomuksiin. Niin ikään arvioidaan sitä, miten monipuolisesti ja vakuuttavasti hän perustelee valintansa.

Kuvien 7.A ja 7.B tarkastelu arvioidaan erikseen siten, että kummastakin voi saada enintään 5 pistettä.

Kuvan liittämistä asiayhteyden kannalta mielekkääseen Raamatun kertomukseen saa 2 pistettä ja perusteluista enintään 3 pistettä.

Kuva 7.A on urheiluvälinevalmistaja Asicsin mainos, joka viittaa toiseen luomiskertomukseen tai syntiinlankeemuskertomukseen (1. Moos. 2:4–3:24). Tähän viittaavat miehen ja naisen alastomuus sekä vehreä luonto, paratiisi. Puussa luikertelee käärme, joka houkuttelee ihmiset syntiinlankeemukseen. Nainen, joka söi hyvän ja pahan tiedon puusta, ojentaa kuvassa kättään kohti puun ”hedelmää”. Käsivarsiin tatuoidut nimet ovat ensimmäisen miehen ja naisen nimet. Mainosteksti ”Mitä on vasen ilman oikeaa?” ja kuvan värit viittaavat siihen, että mies ja nainen luotiin toisilleen pariiksi.

Kuva 7.B on Pertti Jarlan sarjakuva. Johanneksen evankeliumin mukaan veden muuttaminen viiniksi Kaanan häissä oli Jeesuksen ensimmäinen tunnusteko (Joh. 2:1–12). Pertti Jarlan sar-

jakuvassa opetuslapset tilaavat 13 tuoppia vettä, yhden kullekin kahdestatoista opetuslapsesta ja yhden Jeesukselle. Jeesus, jonka pään päällä on sädekehä, muuttaa veden viiniksi.

7.2. (20 p.)

Vastauksessa arvioidaan sitä, miten monipuolisesti, syvällisesti ja oivaltavasti kokelas analysoi haasteita, jotka liittyvät uskonnollisten teemojen käyttöön mainoksissa ja sarjakuvissa. Vastauksessa voidaan hyödyntää tehtävän aineistona olevia kuvia, mutta niiden käyttö ei ole välttämätöntä korkeimpienkaan pisteiden saamiseksi.

Vastauksessa olennaisia näkökulmia ovat seuraavat:

- Mitä asioita voidaan pitää uskonnollisina teemoina: esimerkiksi uskuntoon liittyvät henkilöt, tapahtumat, symbolit tai eettiset kysymykset, joihin uskontojen piirissä on otettu kantaa.
- Kenen kannalta haasteita voidaan tarkastella: esimerkiksi uskonnollisten yhteisöjen ja niiden jäsenten, kuluttajien ja mainostajien näkökulmasta.
- Mainoksiin ja sarjakuviin liittyvät haasteet eroavat toisistaan: mainosten pyrkimyksenä on edistää jonkin tuotteen myyntiä, kun taas sarjakuvien tarkoitus on tyypillisesti viihdyttää ja herättää oivalluksia ja keskustelua.
- Uskonnollisten teemojen käyttö mainoksissa ja sarjakuvissa on herättänyt ristiriitoja ja kohuja: esimerkiksi reaktiot islamin profeetta Mohammadista tehtyihin pilapiirroksiin.

Haasteina voidaan mainita esimerkiksi seuraavia:

- uskonnon hyödyntäminen kaupallisiin tarkoituksiin ja sen herättämät reaktiot
- mainoksen vastaanottoon liittyvät myönteiset tai kielteiset reaktiot riippuen kuluttajien omasta vakaumuksesta
- mainosten suuntaaminen rajatusti tietyille kohderyhmille
- riski siitä, että joku pahoittaa mielensä ja kokee pyhiä arvoja loukatun
- kulttuuriseen ja uskontoja koskevaan lukutaitoon liittyvä haaste siitä, ymmärretäänkö sanoma halutulla tavalla.

Hyvässä vastauksessa (10 p.) analysoidaan vähintään kahta olennaista haastetta syvällisesti tai useampaa pintapuolisemmin. Vastaus sisältää sekä mainoksiin että sarjakuviin liittyviä huomioita ja konkreettisia esimerkkejä siitä, millaisia uskonnollisia teemoja mainoksissa ja sarjakuvissa voidaan hyödyntää.

Kiitettävässä vastauksessa (16 p.) uskonnollisten teemojen käyttöön liittyviä haasteita tarkastellaan vähintään kahdesta eri näkökulmasta ja analysoidaan useita haasteita antamalla konkreettisia esimerkkejä. Vastauksessa kiinnitetään huomiota mainosten ja sarjakuvien välisiin eroihin. Lisäansiona pidetään sitä, että kokelas tarkastelee jotakin uskonnollisten teemojen käyttöön mainoksissa tai sarjakuvissa liittynyttä tapausta ja kytkee sen käsittelyn oivaltavasti tehtävänantoon.

8. Suomen ortodoksisen kirkon jäsenmäärän kehitys (30 p.)

Tehtävä koostuu kahdesta osasta, jotka arvioidaan erikseen.

8.1. (20 p.)

Vastauksessa arvioidaan, miten monipuolisesti, syvällisesti ja oivaltavasti kokelas tarkastelee Suomen ortodoksisen kirkon jäsenmäärän kehitystä eri vuosikymmeninä ja analysoi muutokseen vaikuttaneita tekijöitä tilastoa hyödyntäen.

Hyvässä vastauksessa (10 p.) kokelas osaa kuvailla suuret linjat, jotka ovat tilastolukujen taustalla. Vuoden 1950 lukuun vaikuttivat maailmansodan jälkeinen tilanne, ortodoksien asutuspolitiikka ja uuteen tilanteeseen joutuminen. Karjalaiset asutettiin kyläkunnittain uusille paikkakunnille. Seuraavina vuosikymmeninä maan väkiluku alkoi laskea tasaisesti. Kirkon jäsenmäärää pienensi syntyvyyden ja kuolleisuuden epäsuhta ja kirkosta eroaminen. Vuoden 1990 jälkeen tilastoa ovat parantaneet maahanmuuttajien lisääntyvä muutto Suomeen ja kirkkoon liittyjien määrän kasvu.

Kiitettävässä vastauksessa (16 p.) kokelas analysoi maailmansodan jälkeisiä ongelmia. Väestöä asutettiin vieraalle paikkakunnalle toisuskoisten joukkoon, jossa ortodoksinen kulttuuri ja perinne koettiin vieraana ja venäläisenä ("ryssäviha"). Uskonnonopetus oli huonosti järjestetty. Oppilaat opiskelivat kouluajan ulkopuolella ja usein puutteellisissa tiloissa ilman materiaalia. Ryssävihan ja toiseuden tunteen seurauksena lapsia ei kastettu ortodoksisen kirkkoon. Monet erosivat kirkosta ympäristön paineen vuoksi. Osa tästä väestä on palannut takaisin, mutta ikäjakauma on epätasainen suurimmassa osassa maata, ja kastettavia on vähemmän kuin kuolleita. Neuvostoliiton hajoaminen toi ortodokseja rajan takaa Suomeen. Se näkyy tilastossa nousuna, mutta tilastossa näkyvä luku ei vastaa ortodoksien lukumäärää Suomessa, koska suurin osa venäläisistä ja virolaisista ortodokseista ei ole Suomen ortodoksisen kirkon jäseniä. Sotien seurauksena ortodokseja on tullut myös Euroopan ulkopuolelta, Afrikasta ja Lähi-idän alueelta.

8.2. (10 p.)

Vastauksessa arvioidaan sitä, miten oivaltavasti ja syvällisesti kokelas pohtii ja analysoi kirkon jäsenmäärän kehitystä seuraavien vuosikymmenten aikana vuoteen 2040 saakka.

Hyvässä vastauksessa (5 p.) kokelas tarkastelee yhteiskunnan maallistumista ja sen vaikutusta kirkon jäsenmäärän muutokseen eli kirkon jäsenmäärän vähenemistä. Väheneminen tapahtuu vähitellen, ei esimerkiksi suurten joukkojen eroamisina kuten luterilaisessa kirkossa.

Kiitettävässä vastauksessa (8 p.) kokelas tuo esille myös perherakenteen muuttumisen, jossa ydinperheen vaikutus perheen muuhun taustaan on vähentynyt. Hän tarkastelee myös uskonnon muuttumista henkilökohtaisemmaksi asiaksi ja sen yhteisöllisyyden vähenemistä. Toisaalta maahanmuuton seurauksena ei-suomenkielisten ortodoksien määrä tulee edelleen

lisääntymään, mutta sillä ei ole merkittävää vaikutusta kirkon kokonaisjäsenmäärään. Myös muut oivaltavat näkökulmat ovat vastauksessa ansioksi.

9. Moskovan patriarkaatti ja Venäjän ortodoksinen kirkko (30 p.)

Tehtävä koostuu kahdesta osasta, jotka arvioidaan erikseen.

9.1. (20 p.)

Vastauksessa arvioidaan sitä, miten monipuolisesti ja analyttisesti kokelas esittelee Venäjän ortodoksinen kirkon kehittymistä patriarkaattiksi, sekä sitä, miten hyvin hän hahmottaa kehitykseen johtaneet syy-suhteet.

Hyvässä vastauksessa (10 p.) kokelas tuo esille, että Venäjän kirkko oli aluksi osa Konstantinopolin ekumeenista patriarkaattia. Moskovan ja koko Venäjän patriarkaatti syntyi vuonna 1589, kun Konstantinopolin patriarkaatti tunnusti tämän autokefaalisen aseman oman heikentyneen tilanteensa vuoksi. Syntyi näkemys, että Moskovan patriarkaatti olisi kirkollisessa mielessä ”kolmas Rooma”, koska ”toinen Rooma”, Konstantinopoli, oli menettänyt asemansa liittoutumalla lännen kirkon kanssa 1400-luvulla ja häviämällä vuonna 1453 sodan, joka johti kaupungin valloittamiseen ja Bysantin kukistumiseen. Venäjällä katsottiin, että Venäjän oli nyt huolehdittava ortodoksisuuden säilyttämisestä ja otettava asema ortodoksinen kirkon johtajana. Moskovan patriarkka katsoi olevansa kaikkien ortodoksien johtaja Konstantinopolin patriarkan menetettyä asemansa Bysantin kukistumisen myötä.

Kiitettävässä vastauksessa (16 p.) kokelas tarkastelee laajemmin Venäjän valtiollisen tilanteen kehittymistä mongolivallan heikentymisen jälkeen. Sen myötä Moskovan asema korostui sekä valtiollisesti että kirkollisesti 1400–1500-luvulla. Venäjän valtiollisen vahvistumisen kautta vahvistui myös Moskovan kirkollinen asema. Siitä oli seurauksena Moskovan kirkollisesti vahvistunut identiteetti ja itsenäistymispyrkimykset Konstantinopolin patriarkaattista. Tätä edesauttoi myös Itä-Rooman eli Bysantin valtiolliset ongelmat, joiden yhtenä ratkaisuna oli liittoutuminen lännen eli katolisen kirkon kanssa. Tästä sovittiin Firenzen kirkolliskokouksessa (1438-1439). Sen tavoitteena oli katolisen ja ortodoksinen kirkon yhdistyminen. Tämä tavoite herätti epäilyjä Venäjän kirkossa ortodoksisuuden säilymisestä. Vastauksessa tarkastellaan myös, miten tsaari hyödynsi poliittisesti tätä tilannetta. Hän kruunautti itsensä kirkollisesti, alkoi käyttää itsestään tsaari-nimitystä ja otti käyttöön Bysantin keisarin kaksoiskotkasymbolin. Valtion ja kirkon suhde muuttui tiiviiksi, toinen toistaan tukevaksi suhteeksi, jossa tsaarin asema myös kirkollisesti korostui. Maallinen ja hengellinen valta tukivat toisiaan.

9.2. (10 p.)

Vastauksessa arvioidaan sitä, miten oivaltavasti ja analyttisesti kokelas kuvaa yhtäläisyyksiä Venäjän valtion ja ortodoksinen kirkon välisissä suhteissa ennen ja nyt ja miten hyvin hän perustelee vastauksensa.

Hyvässä vastauksessa (5 p.) kokelas kuvaa artikkelin pohjalta, miten uskonto on noussut vahvasti valtion johdon intresseihin ja kansaa kokoavaksi tekijäksi. Valtion ja kirkon välisissä suhteissa ortodoksinen uskonto on otettu käyttöön poliittisena voimavarana. Kirkko tukee valtiota ja sen johtajaa, ja toisaalta valtion johto tukee kirkkoa. Kirkko ja valtio toimivat läheisessä yhteistyössä. Ortodoksinen uskonto koetaan jälleen vahvasti kansalaisidentiteettiin kuuluvaksi, ja se yhdistetään venäläisyyteen.

Kiitettävässä vastauksessa (8 p.) kokelas vertailee Venäjän kirkon ja valtion suhdetta niiden aiempaan suhteeseen ja tuo esille, että ortodoksinen kirkko näkee itsensä kristillisyyden ja oikeiden arvojen puolustajana ja säilyttäjänä länsimaalaisuutta vastaan. Historiallisesti tämä muistuttaa sitä, millaisena kirkko näki itsensä patriarkaatin syntyänsä 1500-luvun lopulla, kun se asettui kreikkalaisperäistä ortodoksisuutta vastaan. Venäjän valtio pyrki hyödyntämään tätä kirkon näkemystä itsestään myös poliittisesti. Vastauksessa vertaillaan ja analysoidaan myös valtion johtajan suhdetta uskontoon tsaarien aikana ja nykyään.